

Використана література:

1. *Абрасов Н. Т.* Кибернетика и проблемы теоретизации научного знания / Н. Т. Абрасов // Вопросы философии, 1977. – № 5. – С. 85.
2. *Зверев И. Д.* Междисциплинарные связи в современной школе / И. Д. Зверев, В. Н. Максимова. – М.: Педагогика, 1981. – 159 с.
3. *Колесников Л. Ф.* Эффективность образования / Л. Ф. Колесников. – М.: Педагогика, 1991. – 270 с.
4. *Коновалова Н. В.* Мораль и познание / Н. В. Коновалова. – М.: Педагогика, 1975. – 157 с.
5. *Сидоренко В. К.* Проблема актуальна, різнобічна: Про інтеграцію навчальних предметів у педагогічній теорії і практиці / В. К. Сидоренко // Рідна школа. – 1992. – №7-8. – С. 30-34.
6. *Сидоренко В. К.* Фундаменталізація професійної підготовки як один із пріоритетних напрямів розвитку вищої освіти в Україні / В. К. Сидоренко, С. В. Білевич // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 35-41.

***Кильдеров Д. Е., Кильдерова Л. В.* Взаимосвязь интеграционных процессов науки и образования на современном этапе развития педагогического вуза.**

В статье сделана попытка раскрыть некоторые аспекты сущности и взаимосвязей интеграционных процессов в научном и образовательном пространстве на современном этапе развития педагогического ВУЗа.

Ключевые слова: интеграция, наука, образование, знание, общество, производство, образовательный процесс.

***Kil'derov D., Kil'derova L.* The relationship of the integration processes of science and education at the present stage of development of Pedagogical University**

The endeavour to reveal some aspects of main point and the correlation of the integration processes in the scientific and educational sphere at the present stage of development university teaching was represented in the article.

Keywords: integration, science, education, knowledge, society, manufacturing, educational process.

Кулінка Ю. С.

**Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ “Криворізький національний університет”**

**МЕТОД ЛЯЛЬКОТЕРАПІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ТЕХНОЛОГІЇ ДО РОБОТИ З ДЕВІАНТНИМИ ПІДЛІТКАМИ**

У статті розглянуто сучасні підходи до методу лялькотерапії як новітньої категорії у підготовці сучасного вчителя технології. Представлено теоретико-практичний аспект лялькотерапії у світлі превентивної педагогіки. Окреслено основні напрямки використання лялькотерапії у роботі педагога.

Ключові слова: превентивна педагогіка, превентивна педагогічна діяльність вчителя технології, арт-терапія, лялькотерапія, українська народна іграшка, ляльковий театр, девіантні підлітки.

На сучасному етапі становлення української державності значно актуалізується проблема утвердження духовних, морально-естетичних якостей, основ національного характеру. Краса, художньо організований вплив на почуття і творчі здібності людини, його власна естетична діяльність є суттєвими і результативними факторами примноження потенціалу як особистості, так і суспільства в цілому.

Серед різних методів корекції і превенції девіантних форм поведінки у підлітків перевага надається груповій психотерапії. Працювати з підлітками 12-15 років

найскладніше, проте такі групи мають високий терапевтичний потенціал, оскільки в цьому віці група однолітків грає виняткову роль в житті підлітка, а самі вони зазнають значні труднощі, пов'язані з імпульсивністю, статевим дозріванням, конфліктними взаєминами з дорослими.

Питому вагу у формуванні особистості девіантного підлітка відіграють заняття, спрямовані на розвиток творчого потенціалу, креативності та духовності підлітків. Тому значення уроків технології та позакласної роботи з трудового навчання при вихованні девіантних підлітків невичерпне.

Метою статті є висвітлення можливостей лялькотерапії у підготовці майбутнього вчителя технології у формуванні особистості девіантного підлітка.

Відповідно до мети були поставлені наступні **завдання**: 1) з'ясувати сутність арт-терапії у формуванні особистості девіантного підлітка; 2) дати характеристику лялькотерапії як методу підготовки майбутніх педагогів до роботи з девіантними підлітками; 3) обґрунтувати специфіку арт-терапевтичних занять з лялькотерапії з метою корекції девіантної поведінки підлітків.

Особливості здійснення превентивної діяльності описані в працях Л. Кондрашової, В. Оржеховської, Г. Ситник, А. Сманцера, Е. Рангелової та ін.

На думку Л. Кондрашової, основа превентивної діяльності – це “усунення причин і наслідків, які можуть стимулювати шкідливі звички, подолання їх до того, як вони відобразяться на структурі особистості та її поведінці” [5, с. 121]. Це завдання вирішується не формальними і догматичними діями педагога, а його творчим підходом до організації всієї життєдіяльності школярів (заохочення їх до колективної творчої діяльності, надання їм свободи вибору ролей і створення ситуації успіху для кожного, забезпечення психологічного комфорту і своєчасне врахування інтересів учнів у діяльності класного колективу).

Важливою особливістю превентивної діяльності є її спрямованість на розвиток природних здібностей підлітка, копітку роботу з приведення в дію природних сил. Основне завдання у цій діяльності – сприйняти учня не таким, як його бачать і сприймають інші, а таким, який він є насправді.

Педагог повинен уміти виявити проблемне поле девіантної поведінки підлітка, прогнозувати та проектувати можливі варіанти розвитку такої поведінки, впливати на споживчо-мотиваційну сферу дитини, викликати бажання до самовдосконалення та вироблення стійкості до проявів девіантної поведінки, приводити в дію внутрішні регулятивні механізми [6, 171].

Майбутньому вчителю дуже важливо спрямувати девіантного підлітка до прекрасного, залучити його до творчої діяльності, яка повинна гарантувати можливість задовольнити позитивні інтереси учня або переключити з негативних інтересів на позитивні. Шкільні предмети у даному напрямку мають потужні можливості: творча діяльність на уроках, гурткова робота з декоративно-прикладного та інших видів мистецтва, високий рівень трудової мотивації, активної та професійної позиції, навчання основних принципів побудови професійної кар'єри та навичок поведінки на ринку праці.

Мистецтво своєю образністю активно впливає на свідомість, почуття, волю людей, відіграє суттєву роль у формуванні художньої культури людини та включає в себе художньо-естетичні, гуманістичні, моральні цінності, впливаючи на духовно-моральне становлення особистості. На думку більшості дослідників особливостей терапевтичної роботи з девіантними підлітками, однією з форм групової психотерапії з девіантними підлітками є арт-терапія – динамічна система взаємодії між учасниками, продуктами їх образотворчої діяльності та арт-терапевтом (психологом, педагогом) у арт-терапевтичному просторі [1; 4].

Арт-терапія – метод лікування за допомогою художньої творчості – привертає до себе останнім часом усе більше уваги в усьому світі. Вона передбачає не лише надання лікувально-реабілітаційної допомоги пацієнтам з найрізноманітнішими захворюваннями, але й роботу із правопорушниками, особами з алкогольною й наркотичною залежністю, дітьми й підлітками з емоційними й поведінковими порушеннями, сім'ями й малими групами громадян, об'єднаних за релігійними, етнічними та іншими соціальними ознаками (О. Безкоровайна, М. Кисельова, А. Копитін, Л. Лебедева та ін.).

Використання арт-терапії у корекційній педагогіці призвело до виникнення такого напрямку як педагогічна арт-терапія. Її засновниками були Г. Гід, В. Ловенфельд, Ф. Чизен та ін., які розглядали заняття дітей як засіб розвитку їх емоційної сфери, мислення та природної креативності.

Сучасні дослідники (Н. Горєва, В. Коропуліна, М. Смирнова та ін.) визначають арт-терапію як засіб та технологію реабілітації дітей із проблеми у розвитку чи поведінці за допомогою мистецтва та художньо-творчої діяльності, яка будується на здібностях до образного сприйняття довкілля. В арт-терапії мистецтво – це діяльність, яка являє собою експериментування дітей із художніми образами, символами у якості заміників реальних об'єктів.

У науково-педагогічній літературі арт-терапія розглядається як засіб, який дозволяє піклуватися про емоційний стан та психічне здоров'я людини, групи, колективу засобами художньої діяльності (Г. Буряковський, Л. Гисневич, А. Захарова, Т. Зінкевич-Євстигнеева та ін.). На сучасному етапі арт-терапевтична робота здійснюється у двох напрямках: перший – це арт-терапевтична робота із збереження інтелекту дітей, але які мають проблеми у розвитку; другий – це арт-терапевтична допомога дітям, які мають порушення інтелекту.

Мистецтво своєю образністю активно впливає на свідомість, почуття, волю, грає істотну роль у формуванні культури людини і включає в себе художньо-естетичні, гуманістичні, пізнавальні цінності, впливає на духовно-моральне становлення особистості.

Основна мета арт-терапії – самовираження, розширення особистого досвіду, самопізнання, внутрішня інтеграція особистості (різних її аспектів і компонентів) та інтеграція з зовнішньою реальністю (соціальною, етнічною, культурною). В арт-терапії спонтанне створення художніх образів є різновидом діяльності уяви, а не проявом художнього таланту. Образотворче творчість є мостом між світом фантазії і реальністю. Воно включає в себе елементи того й іншого, дозволяючи створити якийсь синтез, який ні дитина, ні дорослий не можуть створити без допомоги художніх засобів.

Важливим поняттям арт-терапії є сублімація – вираз несвідомих інстинктів і потягів (часом деструктивних) за допомогою трансформації їх у витвори мистецтва; мистецтво може одночасно “направити в інше русло” і висловити також почуття злості, болю, тривоги, страху.

Завданнями арт-терапевтичної роботи з девіантними підлітками є:

- освоєння різних матеріалів і техніки роботи з ними, що повинне забезпечити сенсорну й емоційну стимуляції;
- самовираження, виправлення травматичного матеріалу з можливим його усвідомленням, що приводить до розвитку в підлітків здібності до свідомого контролю над своїми потребами й переживаннями;
- надання соціально допустимого виходу агресивності та іншим негативним почуттям;
- отримання матеріалу для інтерпретації й діагностувальних висновків;
- оформлення думки й переживання, які підліток звик витісняти. Іноді невербальні

засоби є єдино можливими для вираження й прояснення сильних переживань і переконань;

– розвиток відчуття внутрішнього контролю. Робота над малюнками, картинами або ліплення зумовлюють впорядкування форми й кольору;

– концентрація уваги на відчуттях і почуттях. Заняття образотворчим мистецтвом та художньою працею створюють великі можливості для експериментування з кінестетичними і зоровими відчуттями та розвитку здатності до їх сприйняття;

– розвиток художніх здібностей і підвищення самооцінки [1; 4].

Серед найбільш актуальних на сьогодні видів арт-терапії вчені виділяють власне арт-терапію (ізотерапію), казкотерапію, ігрову терапію, музикотерапію тощо. Арсенал естетичних засобів психолого-педагогічного впливу на людину постійно збагачується внаслідок пошуку та розкриття чинників індивідуального та соціального розвитку людини. Серед таких засобів, за силою дії емоційно-чуттєвих, естетичних вражень, виділяємо новітню для вітчизняної психолого-педагогічної науки та практики технологію – *лялькотерапію* (“Puppet Therapy”) [1].

Лялькотерапія є одним з найцікавіших та водночас малодосліджених видів естетотерапії, який має інтеграційний характер впливу на дитину та використовується у найрізноманітніших варіантах під час виховної, корекційної, навчальної, діагностичної, превентивної, діагностичної роботи педагога. З огляду на надзвичайну психолого-педагогічну дію на дитячу особистість лялькотерапія може стати досить ефективною психолого-педагогічною технологією, відчутно збагатити вітчизняну педагогічну інноватику та мати непересічну цінність для педагогічної практики, особливо налаштованих на творчість педагогів [7]. Стає необхідним теоретико-методологічне та методичне обґрунтування цього феномена дитячого життя з огляду на психолого-педагогічний процес та виявлення інтегративних характеристик педагогічної лялькотерапії.

Світовий досвід сучасного розвитку лялькотерапії у психолого-педагогічній науці та практиці О. Федій поділяє на такі три основні напрямки у процесі формування підростаючої особистості:

– *терапевтично-стабілізуючий напрям*: лялькотерапія у роботі з хворими дітьми в умовах перебування дитини у важкому стані у лікарні;

– *психокорекційний напрям*: лялькотерапія з дітьми, що потребують підвищеної уваги (лялька використовується як засіб у психокорекційній роботі та соціально-навчальних проектах);

– *навчально-виховний напрям*: лялькотерапія у загальних освітніх закладах з окремих навчальних програм (музичне виховання, природничі чи образотворчі дисципліни тощо) [7].

У відповідності до групування сучасних педагогічних технологій за різними системними та інструментально значущими ознаками, представленої сучасником педагогічних інновацій І. Дичківською лялькотерапію можна розглядати як самостійну інтегративну психолого-педагогічну технологію [2]. Вона характеризується такими ознаками: *загально-педагогічна* – за рівнем застосування; *психогенна* – за провідним чинником психічного розвитку; *гуманістично-антропософська* – за філософською основою; *розвивально-сугестивна* – за науковою концепцією застосування досвіду; *особистісно-орієнтована* – за ставленням дитини; *емоційно-естетична* та *саморозвиваюча* – за орієнтацією на особистісні структури; *інтеграційна*, *ігрова* та *діалогічно-тренінгова* – за типом організації та управління пізнавальною діяльністю [2].

О. Медведєва лялькотерапію вважає одним із підвидів імаготерапії (від лат. *imago* – образ) разом із такими видами естетотерапії, як образно-рольова драматерапія, психодрама

[1]. На відміну від О. Медведєвої у концепції казкотерапії Т. Зінкевич-Євстігнеєвої лялькотерапія розглядається як окрема казкотерапевтична технологія [3].

Вище ми вже розглядали вплив та значення превентивної діяльності вчителя на розвиток та формування особистості девіантних підлітків. На нашу думку, вагоме значення у вихованні девіантного підлітка відіграють заняття з лялькотерапії. Саме тому в арсеналі сучасного вчителя трудового навчання повинен бути багаж знань і практичних умінь роботи з ляльками взагалі та ляльковим театром зокрема.

Доречним у роботі з девіантними підлітками вважаємо звернення саме до народної ляльки. Українська народна лялька – яскравий вид народної творчості, що має багаті, глибокі традиції. Її притаманне силуетне зображення іграшки-ляльки, ляльки-оберега, простота і лаконізм. Яскрава декоративність. Святковість, почуття матеріалу, логічна відповідність між формою, матеріалом і технікою. Народні ляльки впродовж століть змінювалися, але в них зберігались традиційні принципи пластичного, декоративного і символічного мислення народу, його світосприйняття, душа і психологія його уявлення про життя.

Навчання лялькотерапії майбутніх педагогів формує у них почуття прекрасного, сприяє моральному, естетичному, духовному та превентивному вихованню, збагачує їх духовно. Ляльковий світ – модель людського життя, модель стосунків людини з цим світом, взаємин між людьми з Творцем. Через ляльку людина намагається зрозуміти саму себе і навчитися існувати у створеному неї світі.

Лялькотерапія за Т. Зінкевич-Євстігнеєвою, має такі етапи роботи: виготовлення ляльки, “оживлення” та знайомство з лялькою, використання ляльки у казкових сюжетах [3]. Першочерговою задачею лялькотерапії є проєкція характеру героя на його зовнішній вигляд.

Знання народних традицій, часто тісно пов’язаних з декоративно-прикладним мистецтвом, грає особливу роль у розвитку в особистості емоційно-естетичного та духовного відношення до культури, формуванні позитивних рис характеру. Традиції найміцніше пов’язані з життям і побутом людини. В тій або іншій формі люди стикаються з ними щодня, щогодини, відчуваючи на собі силу їх дії.

Прості і красиві, часто високохудожні, вироби народних умільців, бажання узнати їх призначення, вчать нас бачити і любити природу і людей, цінувати традиції рідних місць, поважати працю. Вони формують у підростаючого покоління естетичне і філософське сприйняття миру, передають представлення народу про красу, добро, зло, призначення людини.

У цьому ланцюжку ляльки займають особливе місце, вони цікаві дітям всіх вікових категорій, роблячи глибше і значніше сприйняття ляльок і усвідомлення їх ролі в процесі дорослішання дітей. Призначена дитині народна іграшка якнайкраще підтверджує нерозривність зв’язку становлення окремої людини зі становленням людства.

Спільна діяльність вчителя і учня у процесі лялькотерапії будується на творчій основі, духовній рівності та міжособовому спілкуванні. Найважливішим результатом занять по темі “Створення ляльок – талісманів, оберегів та ляльок – помічників” повинне стати усвідомлення кожним учнем себе як унікальної особи, що залучилася до тисячолітньої традиції, а також наявність при колективній співтворчості сприятливого середовища для самоустановлення, самовираження, самоактуалізації, самоудосконалення.

Заняття конкретною творчою справою, що викликає інтерес у оточуючих, сприятиме соціалізації і допоможе учням відчувати себе впевненіше в житті. Оберегові ляльки різних народів мають одну характерну особливість: вони не мають обличчя і, як правило, виготовляються без дотику голки.

Ганчіркова лялька – одна з найстародавніших видів традиційної іграшки. Вона

виховувала в дитині ласкаве, небоязливе відношення до світу.

Ганчіркові ляльки діляться на обрядові, ігрові і оберегові. У сучасній культурі місце ритуальної ляльки зайняли авторські *художні ляльки*, що відображають особливості індивідуального відношення до навколишнього світу, і *сувенірні промислові ляльки*, пов'язані з соціальними стандартами і попитом.

Унікальність занять ляльками і в тому, що в сім'ї учні зможуть давати свої "майстер-класи", демонструючи власні знання і уміння в процесі створення потрібної кожній сім'ї ляльки. По категорії навчальні заняття відносяться до інноваційної освіти, з напрямом модернізації – альтернативним, по підходу до учня превентивним вихованням.

Висновки. Отже, на сьогодні лялькотерапія ще не набула необхідного наукового і практичного застосування у педагогічній діяльності. Досвід її запровадження у навчально-вихований процес педагогічної підготовки майбутніх педагогів переконливо засвідчує про надзвичайну актуальність та своєчасність використання даного виду арт-терапії у роботі з девіантними підлітками, які постійно перебувають у стані агресивної дії сучасного інформаційного простору та повсякчас потребують допомоги у власному самовираженні та творчого вияву внутрішніх резервів свого "Я".

Використана література:

1. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании : [учеб. для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений] / Е. А. Медведева, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольская. – М. : Академия, 2001. – 248 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : [навчальний посібник]. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по креативной терапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т. М. Грабенко. – СПб. : ТЦ "СФЕРА", 2001. – 400 с.
4. Киселева М. В. Арт-терапия в практической психологии и социальной работе / М. В. Киселева. – М. : Речь, 2007. – 336 с.
5. Кондрашова Л. В. Превентивная педагогика : [учебное пособие] / Лидия Валентиновна Кондрашова. – К. : Вища школа, 2005. – 231 с.
6. Сманцер А. П. Превентивная педагогика: методология, теория, методика / А. П. Сманцер, Е. М. Рангелова. – Минск : БГУ, 2008. – 263 с.
7. Федій О. А. Лялькотерапія у професійній діяльності педагога / О. А. Федій // Постметодика. – 2009. – № 1 (85). – С. 46–50.

Кулинко Ю. С. Метод куклотерапії в підготовці майбутнього вчителя технології к роботи з девіантними підлітками

В статті розглянуті сучасні підходи дослідників до методу куклотерапії як найновішої категорії в підготовці сучасного вчителя технології. Представлено теоретико-практичний аспект куклотерапії в світлі превентивної педагогіки. Визначено основні напрями використання куклотерапії в роботі педагога.

Ключевые слова: превентивная педагогика, превентивная педагогическая деятельность учителя технологии, арт-терапия, куклотерапия, украинская народная игрушка, кукольный театр, девиантные подростки.

Kulinko Y. Kukloterapii method in preparation of future teacher technology to work with deviant adolescents

Modern approaches to the method of puppet therapy as the newest category in preparation of modern teacher of technology have been considered in this article. Theoretical and practical aspects of puppet therapy in light of preventive pedagogy are presented here. The main directions of usage of puppet therapy in teacher's work have been determined.

Keywords: preventive education, preventive educational activities of teacher of technology, art therapy, puppet therapy, ukrainian folk toys, puppet theatre, deviant adolescents.